

VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

TRẦN THỊ TUYẾT NHUNG

**QUYỀN CÓ VIỆC LÀM CỦA NGƯỜI LAO ĐỘNG
THEO PHÁP LUẬT LAO ĐỘNG VIỆT NAM**

Chuyên ngành : Luật Kinh tế

Mã số : 62 38 01 07

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Hữu Chí

HÀ NỘI - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn trong luận án có nguồn gốc xuất xứ rõ ràng. Các kết quả trình bày trong luận án là trung thực và chưa từng được công bố trong bất kỳ công trình nghiên cứu sinh nào khác.

Hà Nội, ngày 19 tháng 10 năm 2016

Tác giả luận án

Trần Thị Tuyết Nhung

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ THUYẾT NGHIÊN CỨU	7
1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu	7
1.2. Cơ sở lý thuyết nghiên cứu	14
Chương 2: NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ QUYỀN CÓ VIỆC LÀM CỦA NGƯỜI LAO ĐỘNG TRONG PHÁP LUẬT LAO ĐỘNG	16
2.1. Lý luận chung về quyền có việc làm của người lao động	16
2.2. Quyền có việc làm của người lao động trong pháp luật lao động	26
Chương 3: THỰC TRẠNG PHÁP LUẬT LAO ĐỘNG VIỆT NAM VỀ QUYỀN CÓ VIỆC LÀM CỦA NGƯỜI LAO ĐỘNG	58
3.1. Thực trạng quy định của pháp luật lao động về quyền có việc làm của người lao động	58
3.2. Thực trạng thực thi pháp luật lao động về quyền có việc làm của người lao động.....	92
Chương 4: HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT LAO ĐỘNG VỀ QUYỀN CÓ VIỆC LÀM CỦA NGƯỜI LAO ĐỘNG Ở VIỆT NAM.....	120
4.1. Định hướng hoàn thiện pháp luật lao động về quyền có việc làm của người lao động ở Việt Nam	120
4.2. Một số giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật lao động Việt Nam về quyền có việc làm của người lao động	128
KẾT LUẬN	148
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	151
PHỤ LỤC	159

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

UN	: Liên Hợp quốc
UDHR	: Tuyên ngôn về quyền con người
ICESCR	: Công ước các quyền kinh tế, xã hội và văn hóa
ICCPR	: Công ước về các quyền dân sự, chính trị
ILO	: Tổ chức Lao động Quốc tế
LĐTĐ&XH	: Lao động Thương binh và Xã hội
UBND	: Ủy ban nhân dân
HĐND	: Hội đồng nhân dân
TAND	: Tòa án nhân dân
BLLĐ	: Bộ luật Lao động
BHXH	: Bảo hiểm xã hội
BHTN	: Bảo hiểm thất nghiệp
BHYT	: Bảo hiểm y tế
ATVSLĐ	: An toàn, vệ sinh lao động
NLĐ	: Người lao động
NSDLĐ	: Người sử dụng lao động
XHCN	: Xã hội chủ nghĩa
KTTT	: Kinh tế thị trường
TTLĐ	: Thị trường lao động
XKLĐ	: Xuất khẩu lao động
DVVL	: Dịch vụ việc làm
NKT	: Người khuyết tật
LĐN	: Lao động nữ
CTN	: Chưa thành niên
HĐLĐ:	: Hợp đồng lao động
TƯLĐTT	: Thỏa ước lao động tập thể
CNH	: Công nghiệp hóa
HĐH	: Hiện đại hóa

FDI	: Đầu tư trực tiếp nước ngoài
TTLĐ	: Thị trường lao động
QHLD	: Quan hệ lao động
PLLĐ	: Pháp luật lao động
WTO	: Tổ chức Thương mại thế giới
TPP	: Hiệp định Thương mại Xuyên Thái Bình Dương
CĐCS	: Công đoàn cơ sở
TLTT	: Thương lượng tập thể
PBGDPL	: Phổ biến, giáo dục pháp luật
QHXH	: Quan hệ xã hội

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Quyền có việc làm là một trong những quyền cơ bản của con người để đảm bảo cuộc sống và sự phát triển toàn diện. Việc thực hiện quyền có việc làm cho NLD chính là tiền đề quan trọng nhằm sử dụng, phát huy có hiệu quả nguồn nhân lực cho sự phát triển kinh tế - xã hội, đồng thời, đây cũng là chính sách quan trọng đối với mỗi quốc gia, đặc biệt là đối với các nước đang phát triển có lực lượng lao động lớn trong đó có Việt Nam. Nhận thức rõ tầm quan trọng của vấn đề, trong những năm qua, Đảng đã đề ra nhiều chủ trương, đường lối thiết thực, hiệu quả nhằm phát huy tối đa nội lực, nâng cao chất lượng, chuyển đổi cơ cấu lao động, đáp ứng yêu cầu của quá trình CNH, HĐH tạo nhiều việc làm cho NLD, giảm tỷ lệ thất nghiệp ở thành thị, tăng tỷ lệ sử dụng thời gian lao động ở nông thôn, góp phần tăng thu nhập và cải thiện đời sống nhân dân, xây dựng xã hội dân chủ, công bằng, văn minh.

Với ý nghĩa đó, để tạo lập hành lang pháp lý cho việc thực hiện quyền làm việc nhằm bảo đảm quyền có việc làm của NLD, Nhà nước đã cụ thể hóa các chủ trương, đường lối của Đảng bằng việc sửa đổi, bổ sung, ban hành nhiều văn bản pháp luật điều chỉnh các QHLD như Hiến pháp, BLLĐ, Luật BHXH, Luật NLD Việt Nam đi làm việc ở nước ngoài theo hợp đồng, Luật Việc làm... và các văn bản hướng dẫn thi hành nhằm phát huy tối đa nội lực, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực, chuyển đổi cơ cấu lao động, đáp ứng yêu cầu của quá trình CNH, HĐH, tạo nhiều việc làm cho NLD. Ngoài ra, Nhà nước đã thực hiện vai trò “bà đỡ” thông qua việc ban hành các chính sách cho nhóm lao động yếu thế, như các chế độ ưu đãi đối với lao động là NKT, LĐN, lao động CTN... góp phần hỗ trợ NLD tự tạo việc làm, nâng cao thu nhập, ổn định cuộc sống và bảo đảm quyền có việc làm của NLD.

Các văn bản PLLĐ bước đầu đã phát huy được tác dụng tích cực, tạo hành lang pháp lý cho các QHLD, TTLĐ phát triển theo các quy luật của nền KTTT định hướng XHCN, góp phần thúc đẩy và bảo đảm việc làm cho NLD trong độ tuổi, góp phần tạo ra ngày càng nhiều việc làm. Qua đó, hằng năm đã bảo đảm quyền có việc làm cho từ 1,5 - 1,6 triệu người trong độ tuổi, thực hiện hiệu quả hoạt động đưa NLD đi làm việc ở nước ngoài theo hợp đồng, hệ thống Trung tâm DVVL ngày

càng đóng vai trò quan trọng kết nối cung cầu lao động, qua đó tận dụng tối đa nguồn nhân lực cho phát sự triển của đất nước, từng bước nâng cao chất lượng việc làm, cải thiện đời sống và bảo đảm quyền có việc làm của NLD.

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đã đạt được, so với yêu cầu thực tiễn, nhất là trong bối cảnh nước ta đang thực hiện mục tiêu hoàn thiện hệ thống văn bản pháp luật, xây dựng Nhà nước pháp quyền XHCN thì việc bảo đảm các quyền con người nói chung và quyền có việc làm của NLD vẫn là một vấn đề tồn tại, còn nhiều hạn chế, bất cập cần khắc phục. Các văn bản PLLĐ, chính sách về việc làm ra đời nhưng việc ban hành các văn bản hướng dẫn thực hiện chưa đầy đủ, thống nhất, chưa thực sự theo sát thực tiễn, hiệu quả còn thấp. Công tác thanh tra, kiểm tra thực hiện PLLĐ, chính sách về việc làm chưa được thường xuyên, việc xử lý vi phạm chưa thực sự nghiêm minh, ảnh hưởng đến việc bảo đảm quyền có việc làm của NLD.

Mặc dù TTLĐ Việt Nam đã bước đầu hình thành và phát triển nhưng tập trung chủ yếu ở các tỉnh, thành phố lớn có nhiều các khu công nghiệp, khu chế xuất ở ba vùng kinh tế trọng điểm, còn ở các tỉnh khác mức độ rất sơ khai. Di chuyển lao động diễn ra mạnh, nhưng chủ yếu theo hướng từ Bắc vào Nam và từ nông thôn ra thành thị, nơi TTLĐ sôi động. Hệ thống thông tin TTLĐ chưa hoàn thiện, hệ thống giao dịch việc làm chưa mạnh, chủ yếu vẫn là hình thức trực tiếp giữa NLD và NSDLĐ. Thực trạng bảo đảm quyền có việc làm cho NLD ở nước ta đang đặt ra những vấn đề cấp bách cần được giải quyết. Tình hình thất nghiệp và thiếu việc làm đang diễn biến hết sức phức tạp, theo chiều hướng bất lợi và luôn ở mức cao, vấn đề lừa đảo đưa NLD Việt Nam đi làm việc ở nước ngoài vẫn diễn ra hết sức phức tạp. Bên cạnh đó vấn đề việc làm đang đứng trước những thách thức rất lớn về bối cảnh kinh tế toàn cầu, về chất lượng lao động, độ bền vững trong việc làm, hiệu quả tạo việc làm, cơ cấu đào tạo cũng như phân bổ lao động theo ngành và theo vùng lãnh thổ.

Thực trạng trên cho thấy, việc nghiên cứu một cách có hệ thống những vấn đề lý luận cũng như thực tiễn áp dụng các quy định của PLLĐ về quyền có việc làm của NLD, từ đó đưa ra những định hướng và đề xuất giải pháp nhằm hoàn thiện PLLĐ về quyền có việc làm cho NLD có ý nghĩa quan trọng và có tính cấp thiết. Cũng từ những lý do nêu trên, nghiên cứu sinh quyết định lựa chọn đề tài ***“Quyền có việc làm của người lao động theo pháp luật lao động Việt Nam”*** để làm Luận án Tiến sĩ luật học.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu

Mục đích của luận án là nghiên cứu, tìm hiểu những vấn đề lý luận về quyền có việc làm của NLD, pháp luật về quyền có việc làm của NLD; đánh giá thực trạng pháp luật và thực thi pháp luật về quyền có việc làm của NLD ở nước ta hiện nay, từ đó, đưa ra những định hướng và đề xuất giải pháp nhằm hoàn thiện các quy định của PLLĐ về quyền có việc làm của NLD ở Việt Nam, nâng cao nhận thức và trách nhiệm của các chủ thể trong việc bảo đảm quyền có việc làm của NLD.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để đạt được mục đích nêu trên, Luận án đặt ra các nhiệm vụ nghiên cứu sau:

- Thực hiện tổng quan tình hình nghiên cứu để làm rõ các vấn đề cần triển khai nghiên cứu trong nội dung luận án; làm rõ cơ sở lý thuyết nghiên cứu, giả thuyết nghiên cứu và hệ câu hỏi nghiên cứu;

- Nghiên cứu những vấn đề lý luận để làm rõ các quan điểm khoa học về quyền có việc làm của NLD, nhu cầu, sự cần thiết và những nội dung cơ bản của việc điều chỉnh bằng pháp luật về quyền có việc làm của NLD.

- Phân tích, đánh giá thực trạng quy định pháp luật cũng như thực trạng thực thi PLLĐ về quyền có việc làm của NLD. Trên cơ sở đó chỉ ra những điểm bất cập, chưa hợp lý của các quy định PLLĐ, những hạn chế của quá trình thực thi pháp luật về quyền có việc làm của NLD ở Việt Nam thời gian qua, tạo cơ sở thực tiễn cho việc đưa ra những định hướng và giải pháp nhằm hoàn thiện PLLĐ về quyền có việc làm của NLD ở Việt Nam.

- Trên cơ sở các nghiên cứu lý luận và thực tiễn, Luận án đề xuất một số định hướng và giải pháp nhằm hoàn thiện PLLĐ về quyền có việc làm của NLD ở Việt Nam.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận án là những vấn đề lý luận và thực tiễn, nội dung của pháp luật quốc tế và pháp luật của một số quốc gia liên quan đến quyền có việc làm của NLD, thực trạng quy định pháp luật và thực trạng thực thi PLLĐ Việt Nam về quyền có việc làm của NLD.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Luận án tập trung nghiên cứu những vấn đề lý luận và thực tiễn về quyền có việc làm của NLD trong PLLĐ; thực trạng pháp luật và thực thi pháp luật về quyền có việc làm của NLD để xây dựng các luận cứ cho việc hoàn thiện PLLĐ về quyền có việc làm của NLD ở Việt Nam hiện nay. Về mặt thời gian, luận án sẽ tập trung nghiên cứu các quy định của PLLĐ Việt Nam về quyền có việc làm của NLD được quy định trong BLLĐ năm 2012 đến nay.

Những nội dung liên quan đến vấn đề lao động, nguồn nhân lực, lao động trẻ em, lao động là người giúp việc gia đình, lao động là người nước ngoài làm việc tại Việt Nam, giải quyết tranh chấp lao động và đình công, luận án xin không đề cập đến hoặc nếu có đề cập thì chỉ dừng lại ở mức độ nhất định.

4. Phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu

Luận án sử dụng phương pháp luận của chủ nghĩa Mác - Lênin về duy vật biện chứng và duy vật lịch sử. Các quan điểm của Đảng, Nhà nước ta về việc bảo đảm quyền con người, quyền công dân cũng là phương pháp luận nghiên cứu của đề tài. Ngoài ra, luận án sẽ áp dụng các phương pháp phân tích, tổng hợp, hệ thống, liên ngành, luật học so sánh và thực hiện khảo cứu qua những tài liệu thứ cấp trong và ngoài nước để làm sáng tỏ các vấn đề cần được nghiên cứu trong phạm vi đề tài. Các phương pháp nghiên cứu được sử dụng linh hoạt, cụ thể như sau:

Chương 1: Phương pháp tổng hợp, thống kê, thu thập, phân tích, tiếp cận đa ngành nhằm đánh giá tổng quan tình hình nghiên cứu liên quan đến đề tài luận án.

Chương 2: Phương pháp tổng hợp, thống kê, thu thập, phân tích, tiếp cận đa ngành nhằm xây dựng khái niệm chung và các đặc điểm pháp lý về quyền có việc làm của NLD, phương pháp lịch sử, thống kê, quy nạp, phân tích, diễn giảng, chứng minh để làm sáng tỏ một số vấn đề lý luận cơ bản của pháp luật lao động về quyền có việc làm của NLD.

Chương 3: Phương pháp phân tích, so sánh, quy nạp lịch sử, khảo sát thực tiễn, thu thập, sử dụng số liệu thống kê lao động của cơ quan quản lý lao động, phân tích, tổng hợp, khái quát hóa, dự báo khoa học để nhằm đánh giá thực trạng pháp luật và thực thi PLLĐ Việt Nam về quyền có việc làm của NLD.

Chương 4: Phương pháp phân tích, tổng hợp, hệ thống để xác định các định hướng cơ bản nhằm hoàn thiện PLLĐ Việt Nam về quyền có việc làm của NLD. Phương pháp phân tích, kế thừa các kết quả đã có, dự báo, suy luận, so sánh, tổng hợp và khái quát hoá để xây dựng các giải pháp bổ sung và hoàn thiện PLLĐ Việt Nam về quyền có việc làm của NLD.

5. Những đóng góp mới về khoa học của luận án

Luận án là công trình đầu tiên nghiên cứu đầy đủ và toàn diện về quyền có việc làm của NLD theo PLLĐ Việt Nam. Luận án có những đóng góp mới cho khoa học pháp lý ở một số điểm sau:

- Làm rõ cơ sở lý luận về quyền con người, bản chất về quyền có việc làm của NLD, từ đó đưa ra khái niệm quyền có việc làm của NLD. Luận giải nhu cầu điều chỉnh bằng pháp luật về quyền có việc làm của NLD, việc ghi nhận, bảo đảm thực hiện và thúc đẩy quyền có việc làm của NLD; trách nhiệm của các chủ thể trong việc đảm bảo quyền có việc làm của NLD.

- Luận án đi sâu phân tích, đánh giá một cách toàn diện và khách quan về thực trạng pháp luật và thực tiễn thi hành PLLĐ Việt Nam về quyền có việc làm của NLD. So sánh, đối chiếu nội dung tương ứng PLLĐ một số nước trong khu vực và trên thế giới để chỉ ra những vấn đề hợp lý, chưa hợp lý, những hạn chế, bất cập trong các quy định PLLĐ hiện hành của Việt Nam.

- Luận án đưa ra các định hướng và giải pháp, kiến nghị sửa đổi, bổ sung nhằm hoàn thiện PLLĐ Việt Nam, nâng cao hiệu quả trong việc ghi nhận, bảo vệ, bảo đảm và thúc đẩy quyền có việc làm của NLD.

6. Ý nghĩa khoa học và thực tiễn của Luận án

Về phương diện lý luận, luận án góp phần củng cố và hoàn thiện cơ sở lý luận về quyền có việc làm của NLD theo PLLĐ Việt Nam để các nhà làm luật, các cơ quan nhà nước có thẩm quyền, NSDLĐ, NLD tham khảo, vận dụng trong quá trình thực hiện hoặc sửa đổi, bổ sung, hoàn thiện PLLĐ về quyền có việc làm của NLD.

Về phương diện thực tiễn, luận án góp phần nâng cao hơn nữa trách nhiệm của các chủ thể, hiệu quả các biện pháp hỗ trợ và bảo đảm thực hiện quyền có việc làm của NLD. Nâng cao hiệu quả hoạt động của các cơ quan quản lý nhà nước về lao động. Đồng thời kết quả nghiên cứu mà luận án đưa ra có thể làm tài liệu tham khảo